

УДК 581.9(477)

**LAMIO PURPUREAE-ACERION TATARICI – НОВИЙ СОЮЗ КЛАСУ
RHAMNO-PRUNETEA RIVAS GODAY ET CARB. 1961****Т. Фіцайло**

Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, м. Київ-1, 01601 Україна
e-mail: fitsailo@bigmir.net

Наведено фітоценотичну характеристику нового союзу *Lamio purpureae–Acerion tatarici* класу *Rhamno–Prunetea* – чагарникових угруповань з участю *Acer tataricum*, які формуються на місці байрачних лісів. У складі союзу виділено п'ять асоціацій, дві субасоціації та один варіант.

Ключові слова: чагарникова рослинність, *Rhamno – Prunetea*, класифікація, *Lamio purpureae–Acerion tatarici*.

Чагарникові угруповання класу *Rhamno–Prunetea* можуть бути представлені як узлісними ценозами, які тісно примикають до стіни лісу, так і ценозами, які виходять за межі деревного намету [1]. Під час вивчення чагарникових угруповань на території України перш за все приділяли увагу чагарниковим степам [2, 4] з участю ксерофільних чагарників родів *Caragana* Lam., *Spirea* L., *Amygdalus* L., *Chamaecytisus* Link та деяких інших. На противагу цьому такі специфічні та характерні для лісостепової і степової зон фітоценози з участю видів родів *Prunus* L., *Rosa* L., *Crataegus* L., *Euonymus* L. досліджували фрагментарно.

Ми обстежували чагарникові угруповання з характерною участю *Acer tataricum*, які формуються на місці байрачних (дубових) лісів. Вид *Acer tataricum* має порівняно вузьку синекологічну амплітуду в дубових лісах, яка відповідає континентальному і субконтинентальному ксеротермічному клімату південної частини ареалу *Quercus robur* [5]. У цій смузі *Acer tataricum* утворює ярус підліска на більшій частині Східної Європи. Дубові ліси та їхні похідні з кленом татарським, поширені в південно-східній частині Середньої Європи, належать до класу *Quercetalia pubescentis-petraea* порядку *Quercetalia pubescentis-petraea* союзу *Acero (tatarici)–Quercion* [7]. В Україні поширені в лісостеповій і частково в степовій зонах. Відповідно, і чагарникові угруповання з участю *Acer tataricum*, які сформувалися поряд або на місці цих дубових лісів, мають подібне поширення.

Дослідження проводили протягом 2004–2005 (частково 2001) років у південній частині Лісостепу та на півночі степової зони Правобережжя України (Кіровоградська, Миколаївська, Одеська області) маршрутним методом з використанням еколого-флористичних критеріїв опису рослинних угруповань. Загалом для аналізу залучено близько 200 геоботанічних описів (власних та чотири описи люб'язно надані чл.-кор. НАН України Я. П. Дідухом). Формування, опрацювання і перетворення фітоценотичних таблиць виконано з використанням пакета програм FICEN2. Для ідентифікації виділених синтаксонів використано праці [6, 8–11]. Види рослин наведено за визначником рослин [3].

Досліджувані чагарникові угруповання були на узліссі або на місці зведених дубових, дубово-ясеневих та дубово-в'язових лісів. Ці ліси не утворюють великих масивів, а у вигляді смуг чи невеликих латок трапляються на опуклих вододілах та крутосхилах. Деревостан складений з *Quercus robur* (у першому ярусі) з участю *Fraxinus excelsior*, *Ulmus carpinifolia*, *U. glabra*, *Tilia cordata*, *Pyrus communis* та ін. Досить густий (до 40–50%) під-

лісок та чагарниковий ярус у цих лісах складається з *Acer tataricum*, *Rhamnus cathartica*, *Prunus stepposa*, *Ligustrum vulgare*, *Euonymus europaea*, *Berberis vulgaris*, *Viburnum lantana*, *Cotinus coggygia* (видів характерних для класу Rhamno–Prunetea).

На підставі опрацювання геоботанічних матеріалів отримано синтаксономічну схему чагарникової рослинності, яку наводимо нижче.

Cl. Rhamno-Prunetea Rivas Goday et Carb. 1961

Ord. Prunetalia spinosae R. Tx. 1952

All. Lamio purpureae-Acerion tatarici ass. nov. hoc loco

Ass. Acero tatarici-Cotinetum coggygiae ass. nov. hoc loco ass. nov. hoc loco

Var. Spiraea crenata

Subass. Acero tatarici-Cotinetum coggygiae melicatosum transsilvanici subass. nov. hoc loco

Ass. Potentilla sulfareae-Aceretum tatarici ass. nov. hoc loco

Ass. Lamio purpureae-Rhamnetum catharticae ass. nov. hoc loco

Ass. Ligustro vulgaris-Aceretum tatarici ass. nov. hoc loco

Ass. Pruno stepposae-Aceretum tatarici ass. nov. hoc loco

Subass. Pruno stepposae-Aceretum tatarici chaerophyllotosum temulaea subass. nov. hoc loco

Союз **Acerion tatarici** all. nov. hoc loco. Діагностичні види: *Acer tataricum*, *Rosa canina*, *Sedum telephium*, *Quercus robur juv.*, *Ulmus carpinifolia juv.*, *Crataegus leiomonogyna*, *Lamium purpureum*. Номенклатурний тип: асоціація Lamio purpureae–Rhamnetum catharticae (табл. 1). Угруповання формуються на місці байрачних лісів в ущелинах гірських (головно кристалічних) порід, де підвищена вологість субстрату, що сприяє зростанню чагарників і навіть дерев. Головним типом ґрунту є щебенюваті чорноземи, які зазнали вилуговування. Територіально ці угруповання поширені на півдні Лісо-степу та півночі степової зони. В чагарниковому ярусі можуть бути *Rosa canina*, *Prunus stepposa*, *Rhamnus cathartica*, *Lonicera xylosteum*, *Viburnum lantana*, *Ligustrum vulgare*, *Sambucus nigra*, *Euonymus verrucosa*, *E. europaea*, *Crataegus sp.* У трав'яному ярусі хоча і є значна частка степових видів, однак простежується різке панування мезофітних лісових видів: *Lamium purpureum*, *Geum urbanum*, *Galium aparine*, *Chelidonium majus*, *Viola hirta*.

Асоціація **Acero tatarici-Cotinetum coggygiae** ass. nov. hoc loco. Діагностичні види: *Cotinus coggygia*, *Vicia tenuifolia*, *Campanula rapunculus*, *Valeriana rossica*, *Acer tataricum*, *Prunus stepposa*. Номенклатурний тип: табл. 2, опис 3 (holotypus) виконаний Т. В. Фіцайло 7 липня 2001 р. поблизу с. Семенівка між р. Корабельна та р. Південний Буг Первомайського р-ну Миколаївської обл. Проективне покриття трав'яного ярусу – 10%, зімкнутість чагарників – 0,7, видова насиченість – 22 види. Угруповання є комплексом геміксерофітних, геліофітних та неморальних мезофітних елементів. Найчастіше трапляються на південних та південно-західних схилах з виходами кристалічних відслонень. Фрагментарно поширені в басейні Південного Бугу та його приток (північна частина степової зони). Чагарниковий ярус розріджений, крім *Cotinus coggygia* та *Acer tataricum*, досить бідно представлений (*Rosa canina*, *Prunus stepposa*, *Rhamnus cathartica*, *Crataegus leiomonogyna* виявлені поодинокі). Трав'яний покрив негустий (10–60%), домінанти погано виражені, досить щільним ядром є *Galium aparine*, *Chelidonium majus*, *Geum urbanum*. До складу асоціації належить варіант з *Spiraea crenata*, чагарниковий ярус якого сформований, крім діагностичних видів асоціації та союзу, ще й такими геміксерофітними видами, як *Caragana frutex* і *Amygdalus nana*.

Субасоціація **Acero tatarici-Cotinetum coggygiae melicatosum transsilvanici** subass. nov. hoc loco. Діагностичні види: *Polygonatum multiflorum*, *Melica transsilvanica*. Но-

Закінчення таблиці 1

I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34		
<i>Eryngium campestre</i>	II
<i>Poa compressa</i>	3	2	.	.	.	4	II	
<i>Elytrigia intermedia</i>	1	.	3	3	+	II	
<i>Coronilla varia</i>	2	.	2	II	
<i>Thalictrum minus</i>	1	.	1	II	
<i>Geranium divaricatum</i>	+	I	
<i>Glechoma hederacea</i>	2	II	

Види, які трапляються зрідка: *Cerastium avium* [17(2)]; *Achillea submillefolium* [9(+)]; *Acinos arvensis* [9(3)]; *Alliaria petiolata* [11(+)]; *Allium paszovskianum* [2(+), 10(+)]; *Alyssum murale* [3(+), 4(3), 10(1)]; *Anthriscus sylvestris* [2(2), 14(2)]; *Artemisia austriaca* [5(+), 9(4)]; *Asparagus officinalis* [13(+)]; *Asparagus polyphyllus* [26(+), 28(+)]; *Asperula cynanchica* [4(+)]; *Bromopsis riparia* [9(+)]; *Campamula bononiensis* [1(+), 14(2)]; *Campamula garipicaloides* [11(+), 28(1)]; *Campamula sibirica* [3(+), 4(+)]; *Cerastium mahaleb* [10(2), 27(+)]; *Convolvulus arvensis* [22(+), 24(+)]; *Cotinus coggygria* [15(2), 26(+)]; *Crataegus curvisepala* [1(+)]; *Dactylis glomerata* [15(+), 17(1)]; *Equisetum pratense* [7(+)]; *Eriogon canadensis* [18(+)]; *Erodium ruthenicum* [7(+)]; *Euphorbia sequierana* [10(3)]; *Euphorbia stepposa* [4(+)]; *Falcaria vulgaris* [3(+), 5(+)]; *Festuca gigantea* [1(+)]; *Filipendula vulgaris* [26(1), 28(+)]; *Galium album* [14(+), 17(2)]; *Galium verum* [23(+)]; *Hypericum perforatum* [5(+), 21(+)]; *Knaulia arvensis* [17(1), 29(+)]; *Lapsana communis* [1(+)]; *Lavatera thuringiaca* [22(+)]; *Leonurus quinquelobatus* [16(+), 30(+)]; *Malus praecox* [17(+)]; *Medicago minima* [4(2)]; *Melandrium album* [18(+), 22(+)]; *Melica transsylvanica* [1(1), 13(+), 28(3)]; *Myosotis arvensis* [17(+)]; *Myosotis arvensis* [18(+)]; *Phelem phleoides* [28(2)]; *Plantago sternposa* [3(+)]; *Poa pratensis* [6(+), 7(3), 18(1), 20(3)]; *Polygonatum multiflorum* [23(+), 24(+), 25(+)]; *Polygonum convolvulus* [13(+), 19(2)]; *Potentilla argentea* [24(+), 28(+)]; *Robinia pseudoacacia* [2(2)]; *Rubus caesius* [14(1)]; *Salvia nemorosa* [9(+), 22(+)]; *Salvia verticillata* [17(2)]; *Seseli pallasi* [4(+)]; *Solanum dulcamara* [11(+)]; *Stachys transsylvanica* [29(+), 30(+)]; *Stellaria holostea* [25(1)]; *Stenactis annua* [17(1)]; *Taraxacum officinale* [17(1), 18(+)]; *Thalictrum flexuosum* [4(+)]; *Torilis japonica* [16(+), 18(+)]; *Tragopogon major* [2(+)]; *Trifolium alpestre* [29(+)]; *Trifolium arvense* [10(+)]; *Trifolium montanum* [22(+), 27(+)]; *Trifolium repens* [18(+)]; *Urtica dioica* [24(+)]; *Valeriana stolonifera* [16(+)]; *Verbascum phoeniceum* [5(+)]; *Veronica spicata* [3(+)]; *Vicia tenuifolia* [18(1)]. **Описи зроблено:** 67 (1) – 10 липня 2001. Кіровоградська обл., Маловисківський р-н, між с. Смолине та с. Хмельове; 36 (2) – 06 липня 2001. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Мигії; 30 (3) – 06 липня 2001. Там само; 35 (4) – 06 липня 2001. Там само; 53 (5) – 07 липня 2001. Там само; 51 (6) – 07 липня 2001. Там само; 56 (7) – 07 липня 2001. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Мигії; 27 (9) – 06 липня 2001. Там само; 26 (10) – 06 липня 2001. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Курпичине; 28 (8) – 06 липня 2001. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Курпичине; 69 (12) – 10 липня 2001. Кіровоградська обл., Маловисківський р-н, між с. Смолине та с. Хмельове; 68 (13) – 10 липня 2001. Там само; 89 (14) – 05 липня 2001. Миколаївська обл., Арбузинський р-н РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Семівка між р. Коробельна та р. Південний Буг; 50 (15) – 07 липня 2001. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Мигії; 63 (16) – 09 липня 2001. Кіровоградська обл., Новоархангельський р-н, між с. Гишківка та смт Новоархангельськ; 85 (17) – 24 липня 2001. Хмельницька обл., Кам’янець-Подільський р-н, лівий берег р. Смолнич на протилежному березі р. Смолнич навпроти с. Курпичине; 65 (19) – 10 липня 2001. Кіровоградська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Курпичине; 55 (18) – 07 липня 2001. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Курпичине; 431 та с. Хмельове; 57 (20) – 07 липня 2001. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Курпичине; 431 (21) – 11 червня 2005. Кіровоградська обл., Кіровоградський р-н, поблизу с. Високі Байраки; 430 (22) – 11 червня 2005. Там само; 434 (23) – 11 червня 2005. Там само; 426 (24) – 11 червня 2005. Там само; 433 (25) – 11 червня 2005. Там само; 380 (26) – 12 червня 2004. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” між селами Грушівка та Іванівка; 427 (27) – 11 червня 2005. Кіровоградська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” між селами Грушівка та Іванівка; 382 (28) – 12 червня 2004. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” між селами Грушівка та Іванівка; 429 (29) – 11 червня 2005. Кіровоградська обл., Кіровоградський р-н, поблизу с. Високі Байраки; 432 (30) – 11 червня 2005. Там само. Описи 89 (14) та 85 (17) виконані Я. П. Дідухом. **Номерами позначено синтаксони:** I – асоціація *Potentilla sulfureae*-*Aceretum tatarici*; II – асоціація *Lamio purpureae*-*Rhamnetum catharticae*; III – асоціація *Ligustro vulgare*-*Aceretum tatarici*.

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
<i>Fraxinus excelsior</i>	1	I
<i>Quercus robur</i>	1	3	.	.	.	+	+	2	.	II	III	II
Інші види:																					
<i>Galium aparine</i>	4	2	3	2	2	2	3	3	.	3	3	3	3	.	3	.	3	.	IV	IV	V
<i>Geum urbanum</i>	2	2	2	.	2	1	1	1	2	.	II	II	III
<i>Fragaria viridis</i>	.	.	.	1	.	.	.	1	2	2	II	II	II
<i>Teucrium chamaedrys</i>	.	.	.	2	+	1	.	3	.	3	.	2	3	.	II	III	II
<i>Viola ambigua</i>	1	.	1	.	.	.	2	.	.	.	+	+	III	II	II
<i>Chaerophyllum temulum</i>	3	3	.	II	I
<i>Poa angustifolia</i>	.	.	.	2	I
<i>Artemisia austriaca</i>	+	+	.	+	II	II	I
<i>Chelidonium majus</i>	3	3	4	+	.	+	II	II
<i>Vinca herbacea</i>	.	+	+	+	II	I
<i>Vicia tenuifolia</i>	.	.	.	2	+	I
<i>Viola arvensis</i>	+	+	2	.	.	II	I	I
<i>Coronilla varia</i>	.	.	.	3	.	.	.	+	+	II	I	II

Види, які трапляються зрідка: *Acer campestre* [5(1)]; *Ajuga reptans* [15(+)]; *Allium sphaerocephalon* [15(+)]; *Alyssum murale* [4(2)]; *Aristolochia clematitidis* [5(1)]; *Asparagus officinalis* [5(+)]; *Asparagus polyphyllus* [6(1), 8(+)]; *Asparagus verticillatus* [12(+), 14(+)]; *Bromopsis inermis* [13(+)]; *Bromopsis riparia* [3(+)]; *Campanula bononiensis* [4(1)]; *Ctoneaster melanocarpus* [4(+)]; *Elytrigia intermedia* [12(1), 14(1)]; *Eryngium campestre* [13(+)]; *Falcaria vulgaris* [7(+), 18(+)]; *Ferulago galbanifera* [4(1)]; *Festuca rupicola* [8(2), 9(+), 11(2)]; *Filipendula vulgaris* [18(1)]; *Galium mollugo* [4(+)]; *Galium ruthenicum* [9(+)]; *Geranium divaricatum* [2(+), 3(1)]; *Glechoma hederacea* [5(2)]; *Hypericum perforatum* [4(+), 10(+)]; *Lerchenfeldia flexuosa* [3(+)]; *Lithospermum officinale* [2(+)]; *Lonicera xylosteum* [18(+)]; *Medicago romanica* [14(+)]; *Poa compressa* [12(+)]; *Polygonatum odoratum* [2(1), 5(1)]; *Polygonum convolvulus* [5(1), 17(1)]; *Potentilla argentea* [6(+)]; *Pyrus communis* [1(+), 2(+), 4(+)]; *Robinia pseudoacacia* [1(+), 3(+)]; *Rosa pimpinellifolia* [15(+)]; *Salvia stepposa* [16(+)]; *Sambucus nigra* [1(+)]; *Silene coringifolia* [4(1)]; *Spiraea hypericifolia* [18(+)]; *Stellaria media* [1(1), 8(+)]; *Taraxacum officinale* [14(+)]; *Thalictrum minus* [6(+), 18(+)]; *Torilis japonica* [1(1), 2(+)]; *Trifolium alpestre* [17(+)]; *Valeriana rosica* [6(1), 18(1)]; *Valeriana stolonifera* [1(+), 2(+), 4(+)]; *Verbascum austriacum* [17(+)]; *Verbascum phoeniceum* [7(+)]; *Viola hirta* [1(+)]; *Viola suavis* [5(2)]. **Описи зроблено:** 47 (1) – 07 липня 2001 Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Мигії; 45 (2) – 07 липня 2001. Там само; 46 (3) – 07 липня 2001 Там само; 88 (4) – 05 липня 2001. Миколаївська обл., Арбузинський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Семенівка між р. Корабельна та р. Південний Буг; 87 (5) – 05 липня 2001. Там само; 383 (6) – 13 червня 2004. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” між селами Грушівка та Іванівка; 372 (7) – 12 червня 2004. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Куріпчине між гранітних уламків до р. Південний Буг; 364 (8) – 12 червня 2004. Там само; 363 (9) – 12 червня 2004. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Куріпчине; 373 (10) – 12 червня 2004. Там само; 367 (11) – 12 червня 2004. Там само; 370 (12) – 12 червня 2004. Там само; 366 (13) – 12 червня 2004. Там само; 369 (14) – 12 червня 2004. Там само; 365 (15) – 12 червня 2004. Там само; 371 (16) – 12 червня 2004. Там само; 368 (17) – 12 червня 2004. Там само; 379 (18) – 13 червня 2004. Миколаївська обл., Арбузинський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” між селами Грушівка та Іванівка. Описи 88 (4) та 87 (5) виконані Я. П. Дідухом. **Номерами позначено синтаксони:** I – асоціація *Acero tatarici-Cotinetum coggygriae*; II – варіант з *Spiraea crenata*; III – субасоціація *Acero tatarici-Cotinetum coggygriae melicatosum transsilvanici*.

Асоціація ***Potenrilla sulfareae-Aceretum tatarici*** ass. nov. hoc loco. Діагностичні види: *Crataegus leiomonogyna*, *Pyrus communis*, *Galium octonarium*, *Lithospermum officinale*, *Potenrilla sulfurea*. Номенклатурний тип: табл. 1, опис 6 (holotypus) виконаний Т. В. Фіцайло 7 липня 2001 р. поблизу с. Мигії Первомайського р-ну Миколаївської обл. Зімкнутість чагарникового ярусу – 0,9, проективне покриття травостою – 30%, видова насиченість – 13 видів. Для цієї асоціації характерна значна участь лучно-степових, сте-

пових видів. Угруповання мають нечітку вертикальну диференційованість чагарникового ярусу (висота коливається від 0,8 до 4,5 м). Крім *Crataegus leiomonogyna*, *Acer tataricum* та *Rosa canina*, інші чагарники трапляються досить зрідка, але типовим представником є *Pyrus communis*. Поширені ці угруповання, як і попередня асоціація, у Миколаївській, Кіровоградській та Одеській областях по берегах річок Південний Буг, Синюха, Чорний Ташлик.

Асоціація **Lamio purpureae-Rhamnetum catharticae** ass. nov. hoc loco. Діагностичні види: *Lamium perpureum*, *Aristolochia clematidis*, *Sambucus nigra*, *Lonicera xylosteum*, *Rhamnus cathartica*, *Polygonatum odoratum*, *Viola hirta*. Номенклатурний тип: табл. 1, опис 11 (holotypus) виконано Т. В. Фіцайло 07 липня 2001 р. в підніжжі гранітних розщелин південно-західної експозиції на лівому березі р. Південний Буг поблизу с. Куріпчине Первомайського р-ну Миколаївської обл. Зімкнутість чагарникового ярусу – 1,0, проективне покриття травостою – 35%, видова насиченість – 21 вид. Угруповання формуються в нижніх частинах схилів, між великими шматками гранітних порід. Через значну затіненість, вологість субстрату та потужний антропогенний тиск вміст азотних сполук у ґрунті збільшується, що сприяє зростанню *Lamium perpureum*, *Sambucus nigra*, *Galium aparine*, *Chelidonium majus*, *Geum urbanum*, *Acer negundo*. Поширені ці угруповання в Миколаївській, Кіровоградській та Одеській (до кордону з Молдовою) областях – по берегах річок Південний Буг, Синюха, Чорний Ташлик, їхнє поширення тісно пов'язане з виходами кристалічних порід.

Асоціація **Ligustro vulgaris-Aceretum tatarici** ass. nov. hoc loco. Діагностичні види: *Ligustrum vulgare*, *Crataegus fallacina*, *Acer campestre*, *Fraxinus excelsior* juv. Номенклатурний тип: табл. 1, опис 22 (holotypus) виконаний Т. В. Фіцайло 11 червня 2005 р. поблизу с. Високі Байраки Кіровоградського р-ну Кіровоградської обл., східне узлісся дубово-ясеневого лісу. Проективне покриття трав'яного ярусу – 25%, зімкнутість чагарників – 0,9, видова насиченість – 19 видів. Ці угруповання значно успадковують риси лісового ценозу, впритул до якого розміщені. Тут простежено виняткове панування лісових видів із незначною часткою узлісних видів. У чагарниковому ярусі, крім діагностичних видів є також *Rhamnus cathartica*, *Sambucus nigra*, *Viburnum lantana*, *Swida sanguinea*, *Euonymus europaea*, *Rosa corymbifera*, *Rosa volhynensis*, *Spiraea crenata*.

Асоціація **Pruno stepposae-Aceretum tatarici** ass. nov. hoc loco. Діагностичні види: *Prunus stepposa*, *Agrimonia eupatoria*, *Rosa canina*, *Elytrigia repens*. Номенклатурний тип: табл. 3, опис 15 (holotypus) виконаний Т. В. Фіцайло 12 червня 2005 р. поблизу м. Ананів Ананівського р-ну Одеської обл. на вирівняній ділянці східного узлісся. Проективне покриття трав'яного ярусу – 20%, зімкнутість чагарників – 0,8, видова насиченість – 14 видів. Угруповання мають чіткі риси чагарникового ценозу, хоча і в їхньому складі ще є деякі лісові види. В чагарниковому ярусі до терену і клену татарського домішані *Rosa canina*, *Crataegus leiomonogyna*, *Ulmus carpinifolia* juv., *Crataegus fallacina*, *Viburnum lantana*, *Lonicera xylosteum*. У трав'яному ярусі характерна перевага мезофітів і мезоксерофітів.

Субасоціація **Pruno stepposae-Aceretum tatarici chaerophyllotosum temulaea** subass. nov. hoc loco. Діагностичні види: *Quercus robur* juv., *Chaerophyllum temulum*. Номенклатурний тип: табл. 3, опис 5 (holotypus) виконаний Т. В. Фіцайло 13 червня 2004 р. між селами Грушівка та Іванівка Первомайського р-ну Миколаївської обл., східний кам'янистий схил до р. Південний Буг. Проективне покриття трав'яного ярусу – 15%, зімкнутість чагарників – 1,0, видова насиченість – 17 видів. Угруповання формуються

Таблиця 3

Фітоценотична характеристика асоціації *Pruno stepposae*–*Aceretum tatarici*

Експозиція	NE	E	NE	NE	E	NW	W	W	W	NE	NE	NE	SW	NE	E	W	E	NE	NE	E	NE	Постійність
Крутість схилу	5	-	-	-	5	5	-	-	-	-	-	5	3	5	-	5	-	5	5	-	-	
Проективне покриття, %	25	20	30	15	15	20	30	25	30	5	5	35	30	10	20	20	5	5	5	5	5	25
Зімкнутість чагарникового ярусу	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	0,8	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	1,0	0,8	1,0	1,0	1,0	1,0
Кількість видів	15	17	18	19	17	13	15	14	13	13	17	13	13	17	14	16	13	13	20	11	16	
Номер опису в базі даних	489	503	502	501	386	362	509	508	510	345	344	356	66	488	439	507	343	359	457	440	504	
Номер опису в таблиці	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
Номер синтаксона	I										II										a	b
Subass. Pruno stepposae-Aceretum tatarici chaerophyllotusum temulaea subass. nov. hoc loco (a)																						
<i>Chaerophyllum temulum</i>	1	1	1	+	+	+	2	3	3	V III
<i>Quercus robur</i>	+	+	+	+	+	2	2	+	+	+	+	V III
Ass. Pruno stepposae-Aceretum tatarici ass. nov. hoc loco (b)																						
<i>Prunus stepposa</i>	+	.	5	+	+	2	.	2	1	2	3	+	4	1	1	5	4	3	+	3	+	IV V
<i>Agrimonia eupatoria</i>	.	+	.	2	.	.	2	+	3	+	.	.	.	1	1	1	.	+	+	.	1	III IV
<i>Elytrigia repens</i>	.	3	1	+	+	1	+	+	+	+	2	+	1	+	.	+	+	III IV
All. Lamio purpureae-Acerion tatarici ass. nov. hoc loco																						
<i>Acer tataricum</i>	4	4	4	3	1	3	1	4	1	.	+	3	2	5	5	4	3	4	5	5	5	V V
<i>Ulmus carpinifolia</i>	1	1	1	.	1	4	4	.	5	1	2	.	2	.	.	1	.	III III
<i>Rosa canina</i>	.	.	+	2	+	+	.	+	+	.	+	2	.	.	1	.	.	3	.	+	.	IV III
<i>Crataegus leiomonogyna</i>	.	.	.	5	.	+	2	3	.	1	II II
<i>Lamium purpureum</i>	3	1	.	.	+	.	+	.	.	.	+	.	3	2	3	.	+	.	+	+	+	III III
<i>Sedum ruprechtii</i>	.	+	+	3	II II
Cl. Rhamno-Prunetea Rivas Goday et Carb. 1961 (Ord. Prunetalia spinosae R. Tx. 1952)																						
<i>Lonicera xylosteum</i>	.	.	.	+	2	3	II I
<i>Sambucus nigra</i>	2	+	+	+	2	III II
<i>Rhamnus cathartica</i>	3	+	+	+	1	.	.	I II
<i>Crataegus pseudokyrstostyla</i>	.	2	+	+	II I
<i>Ligustrum vulgare</i>	.	.	.	1	1	1	I I
<i>Crataegus fallacina</i>	5	4	5	1	.	III I
<i>Euonymus europaea</i>	+	2	I I
<i>Cerasus mahaleb</i>	3	5	I I
<i>Swida sanguinea</i>	.	.	.	4	+	.	.	I I
<i>Rosa lapidosa</i>	+	3	+	1	.	I I
<i>Viburnum lantana</i>	.	.	.	+	1	1	.	I I
<i>Caragana arborescens</i>	+	1	1	I I
<i>Rosa spinosissima</i>	+	.	.	.	I I
<i>Crataegus praearmata</i>	3	1	I I
Інші види:																						
<i>Fragaria viridis</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	.	1	+	.	+	III III
<i>Viola ambigua</i>	+	.	+	+	2	3	.	.	.	+	1	+	+	+	.	.	III III
<i>Geum urbanum</i>	1	2	2	1	3	.	.	.	2	.	.	3	.	.	2	.	1	+	+	2	.	IV III
<i>Galium aparine</i>	2	+	3	2	2	+	3	.	3	.	.	2	2	.	.	.	+	+	+	2	.	V IV
<i>Poa angustifolia</i>	.	.	3	1	.	.	3	3	+	2	3	.	1	+	+	3	III III
<i>Achillea submillefolium</i>	.	1	+	+	+	.	+	II II
<i>Polygonatum multiflorum</i>	1	2	+	+	II I
<i>Teucrium chamaedrys</i>	1	+	1	.	.	.	+	.	I I
<i>Hypericum perforatum</i>	1	+	+	.	.	.	I I
<i>Daucus carota</i>	.	+	+	.	.	.	+	.	1	III I
<i>Urtica dioica</i>	.	1	+	I I

Види, які трапляються зрідка: *Ajuga genevensis* [16(+)]; *Artemisia absinthium* [8(+), 16(+), 19(+)]; *Artemisia austriaca* [6(+)]; *Artemisia vulgaris* [7(+)]; *Asparagus officinalis* [11(+), 15(+)]; *Asparagus polyphyllus* [10(+)]; *Berteroa incana* [13(+)]; *Caragana frutex* [17(1)]; *Cichorium intybus* [16(+)]; *Conium maculatum* [14(+), 19(+)]; *Convolvulus arvensis* [7(+), [8(1)]; *Coronilla varia* [18(1), 19(+), 21(+)]; *Eryngium campestre* [16(+)]; *Falcaria vulgaris* [7(1), 8(+), 12(+)]; *Festuca rupicola* [6(+)]; *Galium*

verum [7(+)]; *Glechoma hederacea* [10(+), 11(1)]; *Knautia arvensis* [3(1), 14(+), 21(+)]; *Leonurus quinquelobatus* [1(2), 9(+), 19(+)]; *Lithospermum officinale* [17(+)]; *Lysimachia nummularia* [4(3)]; *Marubium rraecox* [1(+)]; *Medicago romanica* [14(+)]; *Melica transsilvanica* [15(+), 17(1)]; *Melilotus albus* [19(+)]; *Peucedanum lubimenkoanum* [19(+)]; *Phlomis tuberosa* [14(+)]; *Poa compressa* [13(2)]; *Polygonatum odoratum* [13(+)]; *Potentilla argentea* [8(+), 16(+), 19(+)]; *Potentilla sulphurea* [11(+)]; *Pyrus communis* [4(+)]; *Salvia nemorosa* [14(+)]; *Saponaria officinalis* [17(+)]; *Spiraea crenata* [25(2)]; *Stachys transsilvanica* [14(+)]; *Thalictrum aquilegifolium* [10(+), 11(2)]; *Thalictrum minus* [17(+)]; *Trifolium alpestre* [18(+)]; *Veronica chamaedrys* [21(+)]; *Veronica praecox* [16(+)]; *Veronica verna* [3(+)]; *Vinca herbacea* [10(+), 15(+)]; *Viola canina* [21(+)]; *Viola hirta* [13(1)]. **Описи зроблено:** 489 (1) – 12 червня 2005. Одеська обл., Фрунзівський р-н, поблизу с. Унтилівка; 503 (2) – 14 червня 2005. Одеська обл., Ананьївський р-н, поблизу с. Долинське; 502 (3) – 14 червня 2005. Там само; 501 (4) – 14 червня 2005. Там само; 386 (5) – 11 червня 2004. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” між селами Грушівка та Іванівка; 362 (6) – 10 червня 2004. Миколаївська обл., Первомайський р-н, РЛП “Гранітно-степове Побужжя” поблизу с. Куріпчине біля джерела; 509 (7) – 15 червня 2005. Кіровоградська обл., Олександрівський р-н, поблизу с. Розумівка; 508 (8) – 15 червня 2005. Там само; 510 (9) – 15 червня 2005. Там само; 345 (10) – 09 червня 2004. Кіровоградська обл., Новоукраїнський р-н, поблизу с. Войнівка; 344 (11) – 09 червня 2004. Там само; 356 (12) – 9 червня 2004. Одеська обл., Балтський р-н, поблизу с. Оброчне; 66 (13) – 8 липня 2001. Кіровоградська обл., Маловиськівський р-н, між с. Смоліне та с. Хмельове; 488 (14) – 12 червня 2005. Одеська обл., Фрунзівський р-н, поблизу с. Унтилівка; 439 (15) – 10 червня 2005. Одеська обл., Ананьївський р-н, поблизу м. Ананьїв; 507 (16) – 15 червня 2005. Кіровоградська обл., Олександрівський р-н, поблизу с. Розумівка; 343 (17) – 09 червня 2004. Кіровоградська обл., Новоукраїнський р-н, поблизу с. Войнівка на узліссі; 359 (18) – 9 червня 2004. Одеська обл., Балтський р-н, поблизу с. Оброчне; 457 (19) – 11 червня 2005. Кіровоградська обл., Добровеличківський р-н, поблизу с. Федорівка балка “Куца”; 440 (20) – 10 червня 2005. Одеська обл., Ананьївський р-н, поблизу м. Ананьїв; 504 (21) – 14 червня 2005. Одеська обл., Ананьївський р-н, поблизу с. Долинське. **Номерами позначено синтаксони:** I – субасоціація *Pruno sterposae*–*Aceretum tatarici* *chaerophyllotusum temulaea*; II – асоціація *Pruno sterposae*–*Aceretum tatarici*.

на схилах, між великими шматками гранітних порід. Через значну зімкнутість чагарникового ярусу та потужне антропогенне навантаження, вміст азотних сполук у ґрунті збільшується, що значно сприяє зростанню нітрофільних видів. Поширення цих угруповань тісно пов'язане з виходами кристалічних порід у Миколаївській, Кіровоградській Вінницькій та Одеській областях.

Отже, у межах нового союзу чагарникової рослинності *Lamio purpureae*–*Acerion* *tatarici* виділено п'ять асоціацій, дві субасоціації та один варіант. Угруповання відображають різні форми переходу від узлісних до відокремлених від лісу чагарникових ценозів і займають притаманні їм еконіші.

1. *Бельгард А. Л.* Степное лесоведение. М.: Лесн. пром-сть, 1971. 336 с.
2. *Білік Г. І.* Чагарникові степи // Рослинність УРСР. Степи, кам'яністі відслонення, піски. К.: Наук. думка, 1973. С. 240–245.
3. *Определитель высших растений Украины.* К.: Наук. думка, 1987. 548 с.
4. *Ткаченко В. С., Дідух Я. П., Генов А. П.* та ін. Український природний степовий заповідник. Рослинний світ. К.: Фітосоціоцентр, 1998. 280 с.
5. *Шеляг-Сосонко Ю. Р.* Ліси формації дуба звичайного на території України та їх еволюція. К.: Наук. думка, 1974. 240 с.
6. *Fijalkowski D.* Zespoły roślinne Lubelszczyzny. Lubllin, 1991. 330 p.
7. *Jakucs P.* Nouveau classement cénologique des bois de chênes xérotiques (*Quercetea pubescenti-petraeae* cl. nova) de l'Europe // Acta Bot. Hung. 1960. Vol. 3–4. P. 267–303.

8. *Matuszkiewicz W.* Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 2001. 537 p.
9. *Moravec J.* a kol. Rostlinná spoločenstva České republiky a jejich ochrození. Severočes. Přír., Litoměřice, Příloha, 1995. 206 s.
10. *Müller Th., Oberdorfer E., Seibert P* Wälder und Gebüsche // Oberdorfer E. Süddeutsche Pflanzengesellschaften. – G.Fischer Verlag Jena, Stuttgart, New York. 1992, Teil IV. S. 81–103.
11. *Schneider-Binder E.* Gebüsche und Hecken (Prunion fruticosae Tx. 1952 und Prunion spinosae Soó 1930 n.n 1940) im Hugelgebiet um die Sibiussenke in Siebenburgen // Stud. si comun. Muz. Brukenthal. Sti. natur. 1972. N 17. S. 183–207.

**NEW ALLIANCE – LAMIO PURPUREAE-ACERION TATARICI
OF CLASS RHAMNO-PRUNETEA RIVAS GODAY ET CARB. 1961**

T. Fitsailo

*M.G. Kholodny Institute of Botany, NASof Ukraine
2, Tereschenkivska str., 01601, Kyiv-1, Ukraine
e-mail: fitsailo@bigmir.net*

Phytocoenotic characteristic of new alliance Lamio purpureae-Acerion tatarici of class Rhamno-Prunetea have been done. These are shrub communities with *Acer tataricum*. The communities form on the site of small forest in steppe ravines. the alliance contain 5 associations, 2 subassociations and 1 variant.

Key words: shrub communities, Rhamno–Prunetea, syntaxonomy, Lamio purpureae–Acerion tatarici.

Стаття надійшла до редколегії 27.04.06

Прийнята до друку 10.05.06